

Міністерство освіти та науки України

- Кафедра історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
- Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
- Кафедра історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
- за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного Причорномор'я
Інституту археології НАН України

**Збірка наукових праць
(за матеріалами конференції 14-15 березня 2024 року)
м. Одеса**

«Історична, краєзнавча та літературна Одещина»

Електронне наукове видання

**Кафедра історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

**Кафедра історії України та спеціальних історичних
дисциплін Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова**

**Кафедра історії України Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка**

**за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного
Причорномор'я Інституту археології НАН України**

**ІСТОРИЧНА, КРАЄЗНАВЧА ТА ЛІТЕРАТУРНА
ОДЕЩИНА**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2024

УДК 94(477):(06)

У

Рекомендовано до друку кафедрою історії України
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 22 від квітня 2024 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № ... від .....2024 р.

Редакційна колегія:

К.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*

PhD Герасименко В. В. (Одеса) – *відповідальний секретар*

Д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)

Д. і. н. Брюяко І. В. (Одеса)

Історична, краєзнавча та літературна Одещина: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2024. 151 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються історії Одещини та прилеглих українських територій. До неї увійшли публікації молодих дослідників, переважно з Одеси та Полтави, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів, що відбулася 14-15 березня 2024 р. у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти: д. і. н., професор Бачинська О. А.

д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНІЗАЦІЇ НА ПВДНІ УКРАЇНИ: ОДЕСЬКИЙ
ДОСВІД 1920-х РОКІВ

Солодка Марія, Савченко Віктор.....123

МАЛОВІДОМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЙ МУЗЕЮ
ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА

Супруненко Руслан, Бабенко Людмила.....129

СТОРИЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІЙ НА ПВДНІ
УКРАЇНИ: ПОГЛЯД ГАЗЕТ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Сусліков Віктор, Коваль Геннадій.....135

АНТИЧНИЙ ТА ВАРВАРСЬКІЙ СВІТИ: ЗОНА КОНТАКТІВ НА
ПВДЕННОМУ ЗАХОДІ УКРАЇНИ I – IV ст. н. е.

Шмушкович Михайло, Бруяко Ігор.....143

ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНА-ДОВКІЛЛЯ У
ПІВНІЧНОПРИЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ НАПРИКІНЦІ
ПЛЕЙЦЕСТОНУ – НА ПОЧАТКУ ГОЛОЦЕНУ

Ягупова Анастасія, Сєкерська Олена.....147

Ягупова А. О.

магістрантка 1 року навчання спеціальності
014 Середня освіта (Історія)

Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Секерська О. П.

к. і. н., доцент, завідувач кафедри історії України
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

УДК 902/908

ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНА – ДОВКІЛЛЯ У ПІВНІЧНОПРИЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ НАПРИКІНЦІ ПЛЕЙСТОЦЕНУ – НА ПОЧАТКУ ГОЛОЦЕНУ

Дослідження взаємодії людини та довкілля у північнопричорноморському регіоні наприкінці плейстоцену та на початку голоцену є актуальною темою, оскільки вона висвітлює еволюцію та адаптацію давніх людських спільнот до змін у природному середовищі. Це дослідження враховує археологічні, геологічні дані, палінологічні аналізи для встановлення взаємозв'язку між кліматичними змінами, природними умовами та активністю ранніх людських груп. Основна мета полягає у визначенні впливу довкілля на формування культурних, соціальних та технологічних аспектів життя та виживання ранніх людських спільнот у цьому регіоні. Аналіз даних дозволить краще зрозуміти адаптаційні стратегії та еволюцію людських груп у перехідний період між плейстоценом та голоценом у північнопричорноморському регіоні.

Ключові слова: Північне Причорномор'я, верхній палеоліт, мезоліт, довкілля, трансформації.

У період піку похолодання останнього зледеніння клімат північного узбережжя Чорного моря був дуже холодним та різкоконтинентальним. Рівень моря знизився через зменшення

притоку води від танення льодовику та загальної посушливості клімату [1, с. 178]. В цей час сформувалася зона перигляціальних ксеротичних степів, у складі яких домінували мареві та полин з домішкою злаків. Представники різнотрав'я – цикорієві, гвоздикові та губоцвіті рослини були представлені у невеликій кількості. Зрідка траплялися ділянки деревної рослинності, представлені липою, ліщиною, в'язом. Біля заболочених ділянок зустрічалися карликові берези та верби, там же, вочевидь, росли очерети, рогози, різні види моху [2, с. 53]. Результати палінологічних аналізів, проведені на пам'ятках верхнього палеоліту засвідчують панування різнотравно-злакових степових ландшафтів з островками деревної рослинності, розташованими по ярах та долинах річок. Відповідним був і склад фауністичного комплексу (верхньопалеолітичний теріокомплекс), до складу якого входили такі види тварин, як мамонт, носоріг, первісний бізон, північний олень, сайгак, широкопалий кінь, заєць та інші. Сьогодні деякі з них вимерли (мамонт, носоріг, первісний бізон), а інші належать до фауністичних комплексів різних природних зон [3, с. 89]. Очевидно, що полювання виступало основним джерелом їжі, постачаючи також сировину для виробництва знарядь праці та одягу. Мисливці практикували колективне загінне, яке було найбільш ефективним способом отримати та запасти значну кількість м'ясної їжі. Організація загінного полювання потребувала значної кількості залучених мисливців – відповідно, існування великих колективів людей, що можна підтвердити археологічними даними по ряду пам'яток (наприклад, Анетівка 2, Велика Аккаржа). Схарактеризувати такі види діяльності людських колективів доби каменю як збиральництво та рибальство значно важче внаслідок браку джерельної бази.

Наприкінці плейстоценової епохи у степовій частині території Північного Причорномор'я відбувалися складні різноманітні процеси, які впливали на екологію регіону та, відповідно, на його мешканців. Дослідження Чорноморського басейну свідчать про підйом рівня моря у вказаний час та просування берегової смуги у північному напрямку, що може розглядатися як один з факторів екологічної кризи. Не можна не враховувати й формування мережі водотоків та водоймищ (річок,

лиманів та озер), та водорозділів, що вплинуло на утворення нового ландшафту на відміну від сухих степів попереднього часу [4, с. 170]. Потепління, яке поступово розвивалося після останнього піку похолодання, приводило до трансформацій рослинного покриву та фауністичного комплексу. Початок мезоліту знаменувався відносним пом'якшенням кліматичних умов, а у степовій зоні – навіть посушливістю. Ще наприкінці доби палеоліту холодолюбні види тварин покинули причорноморські території, натомість з'явилися такі види промислових копитних, як тур, кабан, європейський олень, козуля. Поведінкові особливості даних видів передбачають необхідність трансформації як мисливської зброї, так і приймів полювання. Лук та стріли отримують більш ефективне оснащення геометричними мікролітами. Одночасно змінюється і соціальна структура колективів, потужні пам'ятки верхнього палеоліту замінюються короткочасовими стоянками [4, с. 169]. Однією з рис адаптації давніх мешканців стає мобільність колективів.

Таким чином, внаслідок перелічених процесів на теренах сучасних південноукраїнських степів утворилися передумови як для кардинальних змін оточуючого середовища – своєрідного «виклику», так і для докорінної перебудови системи життєдіяльності людей, інновацій в матеріальній культурі та господарському житті – тобто, пристосування до нових екологічних умов – відповідного «відгуку» на ці зміни. Перетворення довкілля, що виражалося у змінах клімату, ландшафтної ситуації, рослинного й тваринного світів, викликало зміни у способі життя та, відповідно, у комплексі матеріальної культури, що був адаптований до нових екологічних умов. Масштаб цих перетворень, їх вплив на спосіб життя та стратегію життєзабезпечення давнього населення регіону знаходять підтвердження в археологічних матеріалах доби верхнього палеоліту – мезоліту.

Список використаних джерел

1. Сминтина О. В. Максимум останнього зледеніння у Північно-Західному Причорномор'ї у світлі дискусії про вплив Чорного

моря на культурно-історичні процеси в регіоні. *Человек в истории и культуре*. Одеса, 2017. С. 178-183.

2. Сапожников И. В. Большая Аккаржа: Хозяйство и культура позднего палеолита Степной Украины. Серия Каменный век Украины. Вип. 3. Киев, 2003. 304 с.
3. Секерська О. П. Широкопалий кінь (*Equus caballus latihes*) та адаптаційна стратегія населення верхнього палеоліту Надчорномор'я. *Емінак*. 2018. №3. С. 89-92.
4. Сминтина О. В. Теорія стресу як інструмент реконструкції історії населення Північно-Західного Причорномор'я на рубежі плейстоцену та голоцену. *Записки історичного факультету*. 2016. Вип. 27. С.165-177.